

Nie lúpežníctvom, ale prácou sa treba živiť

Množiace sa porážky pri nájazdoch prinútili Ugorov ukončiť ohrozovanie civilizovaného západu, juhu a juhovýchodu Európy. **Ugorská spoločnosť bola tiež prinútená vymeniť nomádsky spôsob života za usadlý, pohanské zvyky za kresťanstvo a živiť sa prácou a nie lúpežníctvom ako doteraz.** Len tak sa mohla ugorská spoločnosť zaradiť do spoločenstva kresťanských európskych národov a prežiť. Význam dát 955 a 970 je v každom prípade viac symbolický ako skutočný. V danom prípade nešlo o prelom z roka na rok, ale o presadenie a posilnenie už existujúcich tendencií. Tento proces sa po príchode Ugorov a ich spojencov do Karpatskej kotliny definitívne presadil až na prelome X. a XI. storočia, a zvíťazil až o niekoľko desaťročí neskôr. **Je ironickým faktom maďarskej histórie, že v tomto procese rozhodujúcu, pozitívnu úlohu hrali Slovania a Germáni, ktorí dokončovateľovi prvej časti tohoto procesu, sv. Štefanovi, poskytli rozhodujúcu pomoc (létfontosságu segítség).** Je pravdepodobné, že **bez tejto pomoci by Ugorov (predchodcov Maďarov) stihol osud mnohých kočovných národov – vytratil by sa z dejín.**

Na základe rozboru zachovaných dokumentov sa vie, že prevažná väčšina lúpežných nájazdov smerovala do Itálie a západnej Európy. Podstatne menej ich smerovalo do Byzancie. Podľa poľských i uhorských legend sa predpokladá, že nájazdy smerovali aj na sever (na východ od Saska), no nie sú o tom písomné dôkazy. Skutočnosť, že nájazdy smerovali najmä do Itálie a rozsiahlej oblasti západnej Európy sa vysvetľuje tým, že rabovačky do tejto oblasti boli príťažlivejšie.

Do Byzancie (až do Augsburgu) smerovali len dva či tri nájazdy. Jeden (v r. 941) sa skončil utopením sa veľkej časti ugorskej armády v Dunaji, a druhý (v r. 943) uskutočnila veľká ugorská armáda, ale o jej priebehu sú len kusé správy. Predpokladáme, že u Ugorov hrala veľkú úlohu aj hrôza z Pečenehov, aby sa s nimi ani náhodou po ceste do Byzancie nestretli. Zaujímavý je vôbec posledný nájazd v r. 970, pri ktorom jedným zo spojencov Ugorov boli Pečenehovia. Byzantínci sa tomuto nájazdu nielen ubránili, ale Ugorov a ich spojencov porazili.

Smerom na východ Ugori neorganizovali ani jeden nájazd. Obávajúc sa (rettegve) Pečenehov a iných nomádov, používajúcich rovnakú bojovú taktiku, sa na nijaký lúpežný nájazd na východ Ugori neodvážili.

Počiatkové úspechy Ugorov pri nájazdoch sú faktom, o ktorom sa nemôže pochybovať. Odborníci tieto úspechy vysvetľujú niekoľkými skutočnosťami. Medzi najväčšími sú uvádzané: rýchlosť pri presunoch, útoku i ústupe, kvalita lukov a šípov a tiež aj vynikajúce schopnosti ugorských lukostrelcov tieto zbrane používať, presne strieľať šípy na všetky strany i dozadu, schopnosť rozdeliť protivníkov šíky na menšie jednotky a tieto postupne likvidovať, schopnosť ľstou rozvrátiť šíky protivníka, vlákať ho do pasce a potom ho likvidovať. Z ďalších

predností Ugorov to boli najmä otužilosť, nenáročnosť, tvrdá disciplína a vynikajúci mnohoročný výcvik jazdcov – lukostrelcov. Dobové dokumenty súčasne informujú, že pri bojoch muža proti mužovi mečom západní bojovníci prevyšovali ugarských jazdcov – lukostrelcov.

Ugorom priala aj vnútorná situácia v karolínskych nástupníckych štátoch. Vládla tam anarchia, nástupnícke a bratovražedné boje a veľká rozdrobenosť moci. Byzancia zase zúfalo zápasila s arabskými a bulharskými útokmi. Z dobových dokumentov vyplýva, že západoeurópske kniežatá skoncovali so svojimi rozpormi práve v dôsledku útokov ugarských (ale aj iných) nájazdníkov. Bol to tlak Ugorov a hrôza z ugarských nájazdov, ktoré urýchlili centralizáciu moci v Nemecku.

Postupná prevaha západoeurópskych krajín nad Ugormi vznikla aj preto, lebo postupne poznali silné, ale aj slabé stránky ugarskej bojovej taktiky, a našli proti nej protizbraň: zachytiť salvu šípov kvalitnými štítmí a za každú cenu udržať uzavretý bojový poriadok, a to aj pri prenasledovaní nájazdníkov. Keď túto jednoduchú rovnicu premenili na prax, bol to začiatok konca ugarských nájazdov. Vrchné velenie Ugorov potom zachvátil strach z totálneho zániku buď na bojiskách, alebo od hladomoru. **Hladomor** nenastal len vďaka slovanským poľnohospodárom a na otrokov premeneným zajatcom, ktorí dorábali potraviny aj pre Ugorov a postupne aj Ugorov naučili poľnohospodárstvu.

K sochám Bulčua, Atilu a Turulov treba ešte pozvať šamanov

Maďarská historiografia, najmä učebnicová, sa vyhýba rozboru epochy viac ako sto rokov trvajúcich nájazdov. Väčšinu porážok zamlčuje. Nájazdy plné lúpeží, znásilňovania, požiarov a masakier naďalej označuje ako dobrodružné výpravy – kalandozások. Zamlčuje, alebo aspoň ospravedlňuje hrôzostrašné scény plienenia, ktorého sa nájazdníci dopúšťali.

Oficiálna historiografia sa snaží, až na malé výnimky, **ukrutnosti obchádzať** a hľadať vyšší zmysel týchto nájazdov. S bohatou fantáziou opisuje skutočné i fiktívne hrdinstvá ugarských bojovníkov a ich veliteľov. Pre ilustráciu uvedieme aspoň jeden príklad z knihy triezvejších a **šovinizmom** menej postihnutých autorov knihy „Krátke dejiny Maďarska“, I. Bertényiho a G. Gyapayho: „Z veliteľov je to Bulču, ktorý putoval v zahraničnopolitických záležitostiach na dve svetové strany: s pravnukom Arpáda Tormačuom navštívil Byzanciu (v r. 948) a s Lélom a Šurom bol veliteľom v nešťastnej bitke pri Augsburgu“.

Nechápeme, ako ešte aj na prelome XX. a XXI. storočia môžu skúsení a erudovaní historici pomenovať vymáhanie výpalného (tribútu) v Byzancii a vrchné velenie húfu nemilosrdných lúpežných nájazdníkov v bitke pri Augsburgu za

„zahraničnopolitickú záležitosť“. Ešte aj Bulčuovi rodáci mu dali prídomek „**krvavý Bulču**“, a on sám seba i jeho rodáci ho pokladali za „pomstiteľa a bič boží“. Podľa uhorských kronikárov „bol Bulču v každom prípade vodca veľmi chtivý moci a túžil po boji.“ Tak ako skončil rukou vraha prvý „bič boží“ Atila (v r. 453), tak, ba ešte horšie, skončil aj druhý „pomstiteľ a bič boží“ Bulču (v r. 955) na šibenici. Dnes by sme povedali, že **skončili ako vojnoví zločinci**.

Je to iste zaujímavá zhoda udalostí. V posledných rokoch *naši po maďarsky hovoriaci spoluobčania postavili jazdecké sochy* veliteľovi Bulčuovi v obci Búča, a „nášmu kráľovi“ (Maďarov) Atilovi v obci Čičov v okrese Komárno na južnom Slovensku.

Za aké zásluhy? Alebo to má byť symbol kresťanskej Európy?

Nedávno bol maďarský exprezident Madl v Ríme u pápeža žiadať maďarského katolíckeho biskupa nie pre svoj štát, ale pre cudzí štát (pre Slovensko), **zatiaľ čo jeho súkmeňovci doma i v okolitých štátoch stavajú sochy pohanským totemovým vtákom – turulom**, a tiež sochy Bulčuovi a Atilovi, zlodejom a vrahom, ktorí plienili a pálili kresťanské kostoly a kláštory. Pán exprezident by mal viac upriamiť svoju pozornosť na vzdelanostnú úroveň svojich súkmeňovcov, najmä v histórii (aby sa nestrápňovali a nezosmiešňovali).

Ak totiž naši maďarskí susedia uctievať Bulčua, Atilu a turulov, potom k tomu nepotrebujú biskupa, ale šamanov. Tých im môžu poslať ich rodní bratia Chanti a Voguli zo severozápadnej Sibíri.

A ako hodnotia nájazdy Ugorov západoeurópski historici? Najlepšie to vystihuje jedna veta **z hodnotenia nemeckého kráľa Ota I.** (neskoršieho cisára):

„Vítazstvo pri Augsburgu mu prinieslo prídomek Velký, bol oslavovaný ako záchranca európskej kultúry pred aziatskými, maďarskými barbarmi a jeho triumf pri Augsburgu je hodnotený ako svetodejinný obrat“.

Z barbarských nájazdov vzniklo vedomie božského poslania maďarstva

Po prvých, vojensky a ekonomicky mimoriadne úspešných nájazdoch, vzniklo u ugarských náčelníkov vedomie vlastného božského poslania. Tento „kult osobnosti“ ugarským náčelníkom vydržal do augsburgskej (955) a arkadiopoliskej (970) katastrofy. Vedomie bližšie nešpecifikovaného poslania „maďarstva“ v Karpatskej kotline pretrváva po stáročia až do dnešných dní. Nájazdy priviedli Ugorov do slepej uličky. **Ugori sa na vlastnej koži presvedčili, že nie je možné vybudovať a udržiavať spoločnosť postavenú na rabovaní susedných krajín.** Skôr či neskôr musela prísť porážka, čo sa aj stalo. **Ugori, vďaka** viacerým podmienkam, ale **najmä pomoci zo strany Slovenov a Germánov, boli ušetrení osudu mnohých i početnejších nomádskejších spoločností ako bola ugarská, t. j. totálneho zániku.**

VI. ARPÁDOVCI

Pustošeniu a lúpežným výpravám Ugorov do západnej Európy urobili koniec vojská Ota I. **na Lechovom poli pri Ausburgu 10. augusta 955.** Nemeckí historici túto udalosť označili **ako záchranu kresťanskej kultúry pred aziatskými barbarmi.** Po tejto katastrofálnej porážke z celého ugarského vojska zostalo údajne len sedem mužov, ktorí potom po celý zvyšok života museli, súc zbavení cti, putovať po Uhorsku ako „zvestovatelia porážky“ a živiť sa žobraním. Tretí najvyšší náčelník kmeňového zväzu Bulču a princ Lehel boli v Rezne obesení.

Žiaľ, ani po tejto porážke sa však Európa Ugorov nezbavila. Na západ, na juh a na sever si Ugori už nájazdy robiť netrúfali, a na východ odísť sa báli, lebo tam by sa boli stretli s ich úhlavnými nepriateľmi, Pečenehmi. **Zostali teda v Európe súc donútení postupne preberať európsku kultúru a katolícke náboženstvo od Slovenov a Germánov,** aby sa mohli z kočujúcich barbarov a zlodejov stať usadlí sedliaci a pastieri. A tak po krutej porážke na Lechovom poli sa **postupne** z kmeňového zväzu kočovníkov stalo kresťanské kráľovstvo.

Bolo to práve kresťanstvo (prevzaté od Slovenov), ktoré Ugorov zachránilo pred zánikom. Ukázalo sa, že ani katastrofa na Lechovom poli, ani krutá porážka pri Konstantinopole (v r. 970) mnohých náčelníkov, ba ani ľud, dostatočne nepoučili. A tak knieža Štefan, už na začiatku svojho panovania (r. 997) musel čeliť pohanskému povstaniu Kopáňa. V Štefanovom vojsku bojovali najmä kresťanskí Sloveni a Germáni, zatiaľ čo v Kopáňovom pohanskí etnickí Ugori. Po tomto povstaní nasledovali ešte ďalšie. Veľké povstanie bolo tiež v roku 1046. Vtedy ľudové masy za všetky ťažkosti, ktoré **Ugori** mali, vinili kresťanstvo. **Žiadali, aby ďalej mohli žiť ako pohania, aby boli zbúrané kostoly, a aby sa namiesto kresťanskému Bohu mohli klaňať totemom, balvanom a Turulovi.**

V povstaní vtedy zahynulo veľa kňazov a väčšina kostolov bola zrovnaná so zemou. Vtedy smrťou martýrov zomrel aj čanádsky biskup Gerhard (Gellért). Povstalci ho vysypali z voza, ukameňovali a pre istotu ešte aj opakovane prepichli mečom. Princovi Andrejovi sa len s pomocou ruských vojakov, ktorí s ním prišli z Kyjeva, podarilo povstanie potlačiť a rozdrviť. Po povstaní bol korunovaný za kráľa. Ďalšie veľké pohanské povstanie v Uhorsku bolo ešte aj v roku 1061.

Ugori sa len veľmi ťažko vzdávali pohanstva, možno povedať, že najťažšie zo všetkých európskych národov, a len s veľkými ťažkosťami prijímali európsku kresťanskú kultúru.

Štefan I.

Aj napriek tomu, že kresťanstvo sa medzi Ugormi šírilo, samotný ich vládca Gejza (970 – 997), pravnuke Arpáda, bol ďalej pohanom. Následníkom Gejzu bol jeho syn Vajk, ktorý však už vtedy mal kresťanské meno Štefan, a ktorý už dostal aj kresťanskú výchovu. V roku 996 sa oženil so sestrou bavorského vojvodu Gizelou. **Po smrti Gejzu sa stal panovníkom krajiny Štefan.** Jeho víťazstvo nad krutým a bezcitným Kopáňom viedlo k vytvoreniu pevného štátu, zvaného uhorský. **Správy o Štefanovi sú však rozporuplné.** Jedni ho charakterizujú ako dobrotivého a zbožného panovníka, iní zasa ako neľutostného a krutého vládcu. Svojho príbuzného a rivala dal nielen zabiť, ale jeho mŕtvolu dal rozštvrtiť a jednotlivé štvrtky tela dal pribiť na brány miest Vesprímu, Rábu, Stoličného Belehradu a Alby Júlie (Sedmohradsko). Kresťanstvo vo svojej krajine šírili ohňom a mečom. **V roku 1083 bol sv. Štefan svätorečený ako prvý z Arpádovcov a ako štvrtý v Uhorsku.** Pre maďarských historikov je Štefan najobľúbenejšou a najvýznamnejšou osobnosťou. **V roku 1001 bol korunovaný za uhorského kráľa.** Štefan vykonával svoju moc spôsobom kresťanského monarchu.

A čo sa týka Štefanovej kráľovskej koruny, tu je zase priestor pre manipulátorov maďarskej histórie. Každý maďarský historik, ba nielen historik, ale každý aspoň priemerne vzdelaný človek vie, že **štefanská koruna v jej dnešnej podobe je mýtus.** Koruna, ktorá bola vystavená v Národnom múzeu v Budapešti a v roku 2000 s veľkou slávou prenesená do budovy Parlamentu, bola zhotovená až v roku 1074, a to len jej dolná časť, zvaná grécka. Jej horná časť, zvaná latinská, bola zhotovená až v XIII. storočí. **Teda Štefan ju nemohol ani vidieť,** keďže zomrel v roku 1038.

Maďarskí historici vytrvalo zamlčujú, že cisár Henrich III. po porážke pohanského povstania v Uhorsku v roku 1044 skutočnú štefanskú korunu ukoristil a poslal ju do Ríma. Pravda, sú aj iné teórie o strate štefanskej koruny. **Prečo stále, znovu a znovu je koruna, ktorú Štefan ani nevidel, označovaná za svätoštefanskú?** Odpoveď nájdeme v rozsiahlom diele profesorov K. Bendu a E. Fügediho: *Tisíc rokov svätoštefanskej koruny.* Uvedení profesori to vysvetľujú takto svojrázne: „Táto viera sa po stáročia vytrvalo upevňovala. Historikovi dnes nezostáva nič iné, ako na to pristúpiť (teda to akceptovať)“. Čiže v tomto prípade nie je podstatné, či táto koruna ako predmet bola naozaj Štefanovou korunou, podstatná je nezvratná viera všetkých, že ňou bola.

Podobný prístup majú maďarskí historici i k ďalším nezvratným faktom maďarskej histórie. **Čo je výhodné pre maďarstvo, to je pravda, čo je nevýhodné, o tom treba mlčať.** Alebo, najprv žiakom a študentom nastrkáme bludy do hláv, a keď už tomu skalopevne uveria, hoci pravda je iná, neberme im to, čomu veria. To sa nazýva **vlastenecká výchova na maďarský spôsob.**

Štefanovu vládu možno považovať za vcelku úspešnú. So svojimi susedmi sa snažil mať pevné a umiernené vzťahy. Administratívne krajinu rozdelil asi na 40 žúp, ktoré riadili župani (išpáni). Tradičné spoločenské väzby sa rozbili, a ako píše Thomas von Bogyay „Nie feudálna hierarchia, ale bezprostredné osobné vzťahy ku kráľovi sa stali novými princípmi usporiadania spoločnosti v kresťanskom uhorskom štáte.“ Potomkovia kmeňových kniežat (zbavených moci) a rodových náčelníkov v mužskej línii si zachovali určité privilégiá, a tiež aj rytieri, ktorí sem prišli zo západných alebo zo susedných slovanských krajín. Táto skupina „slobodných“ podliehala priamo kráľovskej právomoci, neplatili dane (okrem dávok cirkvi) a ich povinnosťou a výsadou bola vojenská služba.

Bolo to prijatie rímsko–katolíckeho náboženstva a s tým spojené aj prijatie latinského jazyka a písma, ktoré integrovali Ugorov medzi európske národy. Vtedy pojem nepriateľ nemal etnicko–nacionálny charakter, ale bol ním pohan. Kráľ Štefan sa vždy rád opieral o kňazov, keďže však v Uhorsku nebolo dost uhorských kňazov, ktorí by mali už osvojené teologické a administratívne vedomosti, musel kráľ povolávať a prijímať do služieb aj cudzích kňazov, a tak **rástol v krajine vplyv nielen cudzích kňazov, ale aj cudzej šľachty.** Štefan často zdôrazňoval: „Slabá a krehká je krajina s jedným jazykom a jedinými zvykmi. Osadníci z rôznych zemí a krajov prinášajú so sebou rôzne jazyky a zvyky, rôzne poučné veci i zbrane, ktoré zdobia a skrášľujú kráľovský dvor, zastrášujú však cudzie mocnosti. Preto syn môj, kladiem Ti na srdce, prijímaj ich láskavo a jednaj s nimi slušne, aby s tebou a pri tebe zotrvali radšej ako inde, lebo ak to, čo som vybudoval, mieniš skaziť a čo som nazhromaždil mieniš premárniť, potom tvoja ríša určite utrpí veľké škody.“

Pri budovaní cirkevnej organizácie pomáhali Štefanovi najmä misionári z okolitých slovanských krajín, z Nemecka, Itálie a Francie. A tak výchova kňazov postupovala dosť rýchle, a už v roku 1040 boli do hodnosti biskupov menovaní aj etnickí Ugori. **Slovania žijúci v Uhrách** (Slováci, Chorváti, Slovinci) **mali veľký vplyv na cirkevný jazyk, ktorý obsahoval mnoho slov slovanského pôvodu.** V kráľovskej družine a vojsku mali svoje zastúpenie aj Anglia, Rusko (Kyjev) a Byzancia.

Z hľadiska historického je sv. Štefan ako zakladateľ uhorského štátu protikladom rebelujúceho pohana Kopáňa, tak ako aj **uhorská koruna je protikladom vtáka Turula.** **Na jednej strane stojí kresťanský univerzalizmus, uznanie dedičného práva po kráľovi Štefanovi a mnohonárodný charakter uhorského kráľovstva, a strane druhej mýtus o homogénnom národe a neuznanie národnostných menšín pretrvávajúce až do dnešných čias.**

Rozvrátené Uhorsko

Po smrti Štefana sa kráľovstvo dostalo do krízy, ktorá vlastne začínala už za jeho života. **Štefanov syn Imrich totiž zomrel mladý, už v roku 1031**, keď bol smrteľne zranený na poľovačke. Tak nastal problém týkajúci sa nástupníctva na kráľovský trón. Na trón si totiž uplatňoval nárok Štefanov bratranec Vazul. Štefan ho dal oslepiť a do uší mu dal naliať horúce olovo, aby sa ako hluchý a slepý nemohol stať kráľom. **Štefan ustanovil za svojho nástupcu Petra Orseola**, syna svojej sestry, ktorá bola vydatá za benátskeho dóžu.

Petra Orseola však Štefanovi švagrovia čoskoro z Uhorska vyhnali. Do Uhorska sa vrátil znovu až po intervencii nemeckého cisára Henricha III. , ale už ako vazal nemeckého cisára. Až povstanie, ktoré mu vytýkalo, že dovolil, aby celá krajina prešla do nemeckých rúk, ho znovu pozbavilo trónu. Po odstavení Petra oslepili a vykastrovali. Krátko po tom zomrel.

Kráľom sa stal najstarší Vazulov syn Ondrej I. Ale krajina bola stále ohrozovaná nástupníckymi konfliktmi. Aj Ondrej I. zomrel násilnou smrťou. **Počas 39 rokov sa šesťkrát zmenil v zemi panovník**. Z toho traja králi zomreli násilnou smrťou a Belo I. sa násilnej smrti vyhol len tak, že z krajiny ušiel. Tieto **dlhotrvajúce spory o trón** priviedli deväťkrát do krajiny cudzie vojská, a síce nemecké, české i poľské. Uhorsko sa na dobu troch rokov stalo nemeckým lénom a päť kráľov orodovalo a ponižovalo sa pri tróne nemeckého cisára. Ak k tomu pripočítame ešte pohanské povstania v tej dobe, vidíme, že Uhorsko bolo značne rozvrátené.

Až za vlády Ladislava I. (1077 – 1095) nastala v Uhorsku konečne konsolidácia pomerov. Kráľ sa zúčastnil bojov proti Pečenehom, Úzom a Kumánom, ktorí napádali Uhorsko. Ladislav I. sa zapísal do uhorskej histórie ako ochranca národa i viery. Po smrti chorvátskeho kráľa Zvonimíra, ktorý bol manželom Ladislavovej sestry Ilony, využil príležitosť získať Slavónsko a premeniť ho na uhorskú župu

Ladislav I. bol považovaný za akéhosi otca chudobných a bezbranných a preto bol vyhlásený za svätého. No aj napriek tomu, že získal Slavónsko, nepodarilo sa mu získať chorvátsku kráľovskú korunu. K jej získaniu mala poslúžiť aj svadba dcéry Ladislava I. Pirošky s byzantským následníkom trónu Jánom Komnenosom. Piroška sa tak stala byzantskou cisárovnou a Piroškin syn, cisár Manuel Komnenos, sa pokúsil využiť svoj po matke uhorský pôvod a počas 22 rokov desaťkrát vpadol do Uhorska, ale Uhorsko vážne neohrozil. **Až Ladislavovmu nástupcovi Kolomanovi sa podarilo získať chorvátsku kráľovskú korunu**. Korunovali ho za chorvátskeho kráľa, čím vznikla medzi Uhorskom a Chorvátskom **personálna únia**. Upozorňujeme, že **Chorvátsko nebolo súčasťou Uhorska**, bolo samostatným štátom, pričom Koloman bol kráľom Uhorska a aj Chorvátska.

Krásna zem ovládaná barborskými Ugormi

Výstižnú správu o situácii v Uhorsku podal biskup Otto z Freisingu, ktorý v roku 1147 cestoval po Uhorsku. To, čo sa v biskupovej správe stále opakuje, je **názor Nemcov na Ugorov, a ten je veru veľmi nepriaznivý**. Píše o krásnej zemi, ktorú ovláda hrozný barborský národ Ugorov. Maďarskí historici sa sťažujú na to, že krvavé lúpežné výpravy a strach z ugorských aziatských hord zostali v povedomí západných národov viac ako to, čo napr. sv. Štefan so svojou manželkou a s pomocou Slovanov a nemeckých rytierov v krajine vybudovali. **Obojstranná averzia medzi Nemcami a Ugormi, neskôr Maďarmi, sa tiahne dejinami Uhorska ako červená niť.**

Tolerantné chovanie sa Ugorov na začiatku existencie uhorského štátu za vlády sv. Štefana voči neugorským národom urýchlilo splynutie týchto národov s Ugormi. Rovnaké splynutie sa týkalo aj utečencov, ktorí sa do Uhorska prisťahovali z iných krajín, ba aj bývalých nepriateľov (Pečenehov), ale aj iných príslušníkov tureckých kmeňov, napr. Kumánov. A tak dnes v **Maďarsku existuje celá hromada ľudí, tzv. „rýdzich Maďarov“, ktorých predkovia boli Slovania, Germáni, Románi, Turci či Židia, ale nie ugorskí jazdci, ktorí pribehli do Uhorska na malých koníkoch z východných stepí. Dnešní tzv. Maďari sú zmiešaninou iných národov a neustále sa miešajúci národ.**

Jedným z vynikajúcich panovníkov arpádovskej dynastie bol kráľ Belo III. (1172 – 1196). Bol vychovaný na byzantskom dvore a jeho prvá manželka Anna z Chatillonu bola nevlastnou sestrou byzantského cisára. Druhou manželkou Belu III. sa stala Margita, dcéra francúzskeho kráľa Ludovíta VII. Kráľ si dal v Ostrihome od francúzskych majstrov vybudovať palác, v ktorom mal svoje hlavné sídlo. Kráľ Belo III. s Byzanciou udržiaval stále dobré styky. Vo vlastnej krajine sa staral o zavedenie riadnej správy krajiny, o vedenie písomností i o reformu financií.

Mongoli v Karpatskej kotline

Úpadok Uhorska nastal, až keď po Belovi III. nastúpil na trón jeho syn **Ondrej II**. Ten mal rád výstrednosti, nádheru a slávu. Udržiaval nákladný dvor, na ktorom často dochádzalo aj k zabíjaniu a vraždám. Prvú manželku mal Nemku, druhú Francúzku a po nej Talianku. Prvá Ondrejova manželka Gertrúda z bavorského rodu bola v roku 1213 zavraždená. Slávnou sa však stala dcéra Ondreja a Gertrúdy – Alžbeta Durínska, dodnes uctievaná ako svätica. Aj keď za vlády Belu III. sa o Ugoroch začínajú sem-tam objavovať aj pochvalné slová, v učenom svete, ale aj vo verejnej mienke západných štátov, ešte stále dominoval strach

zmiešaný s odporom. Napr. knieža Albert Rakúsky, neskorší nemecký kráľ, v r. 1291 napísal, že „Ugori sa dajú prirovnať k hydre. Ak jej utneme jednu hlavu, narastie jej tridsať nových. Sú zlí, vychytrali a prekĺznu medzi prstami ako slizkí hadi. Vynorujú sa ako žaby z močarísk, atď.“

Ondrej II. vydal v r. 1222 tzv. Zlatú bulu (bola pomenovaná podľa zlatej pečate), ktorú si na ňom vynútila vysoká šľachta, ktorá týmto získala významné ústupky zo strany kráľa. Ústupky sa týkali armády, finančníctva, prenajímania colných, mincovných a solných práv Židom a moslimom. Práva získala najmä stredná šľachta, ktorá sa **stala nosným prvkom tzv. politického národa – Uhrov**. Ondrej II., bažiaci po sláve, rozdával aristokratom hrady, statky i celé župy.

Nástupca Ondreja II., jeho syn Belo IV. (1235 – 1270) bol pobožný a vážny kráľ. A preto začal brať naspäť to množstvo darov, ktoré jeho otec porozdával, čo vyvolalo voči nemu značný odpor. Toto vnútropolitické napätie začalo narastať práve v dobe, keď sa ku Karpatskej kotline blížilo **strašné nebezpečenstvo**. Bola to **invázia mongolských kočovníkov** bažiacich po vláde nad svetom. Napriek tomu, že Mongoli už celé desaťročia včíchali v Rusku, medzi Kumánmi i Poliakmi, silný úder vojsk Džingischána dopadol v roku 1241 i na Uhorsko. Útok viedol Batuchán. Pri sútoku riek Slaná a Hornád zničili vojská Batuchána cisársku armádu, svetských i cirkevných hodnostárov pozabíjali a kráľ Belo IV. sa zachránil len útekem. Mongoli ho však aj na úteku prenasledovali až do mesta Trogir, ktoré potom dlhé mesiace obliehali.

Kráľa a možno aj celú západnú Európu zachránilo to, že Veľký chán zomrel. Keď sa to začiatkom roku 1242 dozvedel Batuchán, okamžite dal pokyn na návrat do Mongolska, keďže sa jednalo o nástupníctvo po Veľkom chánovi. Batuchán so svojím vojskom, ale aj so značnou korisťou a s mnohými zajatcami odtiahol z Európy. Podľa historika Juraja Györffyho bolo Mongolmi **vyvraždených asi 60 % obyvateľov**. Kto prežil a nebol odvlčený ako zajatec do otroctva, tomu hrozila smrť hladom, alebo morom.

Hermann z Niederaltaichu v análoch svojho kláštora v roku 1241 napísal: **„Tohto roku bolo kráľovstvo uhorské po 350 rokoch trvania zničené.“** A cisár Fridrich II. vo svojom liste anglickému kráľovi napísal: „Celé ono vzácne kráľovstvo bolo vyludnené, spustošené a premenené na púšť.“ Uvádza sa, že približne z dvoch miliónov obyvateľov, ktorí pred vpádmi Mongolov žili v Uhorsku okolo roku 1240, asi polovica priamo či nepriamo padla za obeť Mongolom. Tá pohroma menej postihla obyvateľstvo severnej časti Uhorska, teda obyvateľstvo žijúce v slovenských horách, Slovákov, ale i Sikulov a Rumunov v horách Sedmohradska. Tam síce Mongoli tiež pálili a drancovali, ale nikdy ich úplne neobradili, preto tam straty na obyvateľstve boli len asi 20 %, kým straty Ugorov v oblasti Veľkej nížiny predstavovali až okolo 60 %.

Komplex osamelosti Maďarov

A čo vlastne bolo príčinou takej ťažkej porážky Uhorska, ktorú utrpeli od Mongolov? Príčin bolo viac. Bolo to v čase, keď sa medzi Ugorov integrovala (asimilovala) pomerne veľká skupina kočovných Kumánov. Táto integrácia nomádskeho národa medzi už tak trochu poeurópsštených Ugorov viedla k napätiu, ba niekedy i ku krvavým násilnostiam zo strany uhorských šľachticov. Ďalšou príčinou bolo aj to, že po vydaní Zlatej buly sa z niekdajších bojovníkov, ktorí boli vždy pripravení bojovať, stali usadlí a pohodlní statkári, ktorí mongolským jazdcom neboli rovnocennými súpermi.

Talianský kronikár, kňaz magister Rogerius, chválil Belu IV. ako jedného z najvýznamnejších uhorských panovníkov, ktorý mal veľké zásluhy o cirkev, zásluhy o obracanie pohanov na katolícku vieru, a ktorý sa pokúsil skrotiť šľachtu, ktorá poburovala ľuďmi proti kráľovi až do takej miery, že sa dopúšťala velezrady. Preto Rogelius hlavnú vinu za porážku kladie uhorským šľachticom, ktorí z nepriateľstva voči kráľovi odopreli mu poslušnosť, ba priam si želali jeho porážku.

A k tomu musíme dodať ešte aj to, že ani jeden z panovníkov západnej Európy neprišiel uhorskému panovníkovi na pomoc aj napriek tomu, že ich o to prosil. Nikto krajine v nešťastí nepomohol. **Od tých čias sa traduje akési vedomie izolácie Maďarov, ktoré narástlo v komplex osamelosti,** ktorý sa potom neskôr, v XVI., XIX. a XX. storočí v Maďaroch zafixoval. Možno by už bolo načase porozmýšľať o tom, prečo je to tak, a pozrieť sa pritom do zrkadla.

Čo, alebo kto, je príčinou toho, že Maďari dodnes nemajú skutočne úprimné vzťahy so svojimi susedmi Slováckmi, Rumunmi i Srbmi? Maďari by si konečne mali položiť otázku: Všetci okolo nás sú zlí a nepriateľskí, len my sme dobrí? Nie je to náhodou naopak? A prečo je to tak?

Koniec dynastie Arpádovcov

Kráľ Belo IV. sa po svojom návrate do Uhorska s veľkou energiou a nadšením dal do práce, aby znova vybudoval krajinu, ktorá bola najmä v miestach Veľkej uhorskej nížiny a na východe krajiny vyľudnená a zničená. Kráľ dbal na to, aby čo najviac hradov a miest malo vybudovaných ochranné kamenné hradby, ťažké jazdectvo nahradil ľahkými lukostrelcami a obnovil aj kumánske osídlenie na Veľkej nížine. Kráľovskou listinou z roku 1267 kráľ povolával sedliakov i vojakov z celého sveta, aby sa prišli usadiť do Uhorska. Tak sa stalo, že na dnešné Slovensko prišli Nemci, Poliaci i Rumuni. **Po roku 1250 prichádzali do Uhorska aj Židia z Rakúska a usadili sa najmä v Budíne, Ostrihome a Bratislave.** V tejto situácii

však kráľ musel ustúpiť veľmožom, a tak prišlo k osudnej koncentrácii moci v rukách oligarchov.

Po Belovi IV. sa ujal vlády v Uhorsku jeho syn Štefan V. Jeho vláda však trvala len 2 roky (1270 – 1272). Kumánski nomádi, ktorí prišli do Uhorska, sa začlenili do uhorského prostredia. To malo za následok neustále spory medzi šľachtou a kráľovskou rodinou. Zmierenie mala zabezpečiť svadba Štefana V. s dcérou kumánskeho kniežaťa Kuthana, ktorého uhorskí šľachtici zákerne zavraždili. Zmierenie však nenastalo, lebo Štefan V. zomrel.

Po jeho smrti sa ujala vlády jeho manželka ako regentka, keďže jeho syn Ladislav IV. Kumánsky (1272 – 1290) bol ešte dieťa. Kráľovná sa však stala hračkou v rukách svojich oblúbencov. Regentka i jej syn v podstate dôverovali len Kumánom. Mladý kráľ Ladislav IV. sa zapísal do histórie v roku 1278 v bitke na Moravskom poli, kde vojsko Uhrov a Kumáni (asi 15 000 mužov) rozhodli v boji medzi Rudolfom Habsburgským a českým kráľom Přemyslom Otakarom II. Tam **uhorské vojská pomohli založiť cisársku moc Habsburgovcov.**

Okrem tejto jednej udalosti nemôžeme o Ladislavovi IV. napísať nič dobré. Bol náruživý, temperamentný, stále zamilovaný, mal mnoho mileniiek, neustále vyvolával škandály, milostné aféry a krvavé šarvátky. Viedol divoký, nespútaný život. So svojou manželkou Izabelou Neapolskou z rodu Anjou odmietol splodiť následníka trónu. Za neviazaný spôsob života, milenky a pohanskú družinu dostal napomenutie aj od pápeža. Bol to taký zvrhlík, že vraj aj počas zasadnutia kráľovskej rady, teda v prítomnosti hodnostárov a vysokého kléru, mal so svojou milenkou pohlavný styk.

Po napomenutí od pápeža tento nespútaný psychopat, ako o tom píše arcibiskup pápežovi, pohrozil, že „počínajúc ostrihomským arcibiskupom a jeho biskupmi až hore do Ríma, dá ceľ tej zberbe tatárskymi šablami postínať hlavy.“ Nakoniec **bol Ladislav IV. exkomunikovaný z cirkvi a na príkaz jedného uhorského veľmoža vo veku 28 rokov dvomi Kumánmi zavraždený.**

Ladislav nezanechal potomkov, nebolo teda priameho následníka trónu a v krajine nastala anarchia. Vysoká šľachta si rozdelila zem a posledný kráľ z rodu Arpádovcov, **Ondrej III.** už nedokázal zastaviť rozklad, ktorý v zemi nastal a obnoviť centrálnu kráľovskú moc. **Zomrel v roku 1301 zanechajúc po sebe len jednu dcéru. A tak vymrela dynastia Arpádovcov po meči.** Znovu nasledovali roky bojov o moc, z ktorých až v roku 1308 vyšiel víťaz, a síce vnuk kráľovnej Márie Neapolskej, sestry Ladislava IV. – Karol Robert z rodu Anjou.

VII. O TZV. „SVÄTOŠTEFANSKEJ“ KORUNE

Dňa 25. decembra roku 1000, alebo 1. januára roku 1001 sa v Ostrihome oslavovala mimoriadna udalosť. Knieža Štefan bol korunovaný za prvého kráľa Uhorska. Korunovačný akt mal pre Uhorsko mimoriadny význam. Vizualizoval, že náčelník (knieža) pohanských kmeňov sa stal veriacim kresťanským panovníkom – kráľom, jeho krajina (Uhorsko) sa stala kresťanským štátom a ľud tejto krajiny bol prijatý do spoločenstva európskych národov. Súčasne suverénni panovníci Európy dali najavo, že panovníka Uhorska – kráľa Štefana – považujú za rovnocenného partnera. Štefan I. bol korunovaný korunou, ktorú do Uhorska priniesol z Ríma biskup Astrik (Anastasius).

Uhorská kráľovská koruna mala nezvyčajný, pohnutý osud, a bola po stáročia (a je i teraz) **mytologizovaná a opradená bludmi** (tévHITEK). Uhorskej kráľovskej korune sa pripisovali neobyčajné vlastnosti, opriadali ju nimbom a dokonca ju prehlásili za „svätú“. Maďarskí historici a ideológovia v priebehu stáročí ju personifikovali, a urobili z nej akúsi „právnickú osobu“, ktorá, podľa ich poňatia, je najvyšším národným subjektom, pravým a jediným suverénom a najvyšším zosobnením uhorskej štátnosti.

Aj krajiny, ktoré tvorili uhorský štát, boli „krajínami svätej koruny“ a príslušníci národa (jednotného politického národa!) – do roku 1848 len všetci šľachtici počnúc zemanmi, po roku 1848 všetci obyvatelia Uhorska – boli členmi svätej koruny. Každá verejná vec i výsostné práva panovníka boli právami svätej koruny a na kráľa prechádzali len korunovaním, samozrejme svätou korunou. Právo svätej koruny sa uplatňovalo aj na hospodárske a majetkové zariadenia národa. Napr. svätá koruna bola najvyšším disponujúcim, deliacim a pozbavujúcim právom každého územia krajiny. Svätá koruna bola dokonca nositeľkou cti a dôstojnosti národa, atď., atď., atď.

Od konca XIII. storočia je uhorská kráľovská koruna označovaná ako „svätá svätoštefanská koruna“. Postupom času sa stala základom tzv. „svätoštefanskej idey“, ktorá bola detailne rozpracovaná najmä po 1. svetovej vojne v Segedíne. Jej obsahom bolo, že poslaním Maďarov je zjednotiť a viesť národy žijúce v Karpatскеj kotline, lebo na rozdiel od Maďarov tu žijúci Nemaďari nemajú schopnosť viesť a progresívne rozvíjať štát. Táto „svätoštefanská idea“ sa odvoláva aj na

odkaz sv. Štefana, že „jednojazyková a jednozvyková krajina je krehká a slabá“. Ako z uvedeného vyplýva, uhorská tzv. „svätoštefanská koruna“ mala rozsiahle „funkcie“ a preto si zaslúži, aby sme sa s ňou bližšie oboznámili.

Najprv odpovedzme na **dve základné otázky**:

1. či knieža (neskorší kráľ) Štefan dostal z Ríma od Svätej stolice nejakú korunu, a
2. ak áno, či dnešná uhorská koruna, umiestnená od roku 2000 v strede miestnosti pod najvyššou kupolou maďarského parlamentu, je s ňou totožná.

Žiada sa zdôrazniť, že maďarský parlament v roku 1999 prijal nový zákon, ktorým sa obnovila dôležitosť a „svätosť“ tzv. svätoštefanskej koruny. Na základe tohto zákona tzv. svätoštefanská koruna bola v roku 2000 s mimoriadnymi pocitami a veľkou slávou prenesená z Národného múzea do budovy parlamentu.

Od koho dostane Štefan I. korunu?

Čo sa týka prvej otázky je isté, že Štefan I. (svätorečený v roku 1083) ako prvý kráľ Uhorska nejakú korunu mal a od „niekoho“ ju aj dostal. Podľa údajov väčšiny maďarských historikov a presvedčenia maďarskej verejnosti Štefan sám, cestou svojho vyslanca Astrika (neskoršieho biskupa) prosil a dostal korunu od pápeža Silvestra II. Merseburský biskup Thietmar, ktorý informácie získal na dvore rímsko-nemeckého cisára, píše (v roku 1010), že: „Vajk (to bolo meno Štefana pred krstom), zať bavorského kniežata Henricha, ktorý vo svojom kráľovstve (Uhorsku) zakladá biskupské sídla, z priazne a na naliehanie cisára Ota III. obdržal korunu a požehnanie“ (i ďalšie kráľovské insignie – pozn. aut.).

Biskup Thietmar, **žiaľ, neudáva**, od koho Štefan korunu dostal, či od pápeža (Silvestra II.), alebo od cisára (Ota III.). Obidve hlavy vtedajšieho kresťanstva sídlili v Ríme a v dobrej zhode a vzájomnom porozumení riadili kresťanský svet v západnej a strednej časti Európy.

Podobne ako Thietmar ani najstaršie legendy o živote sv. Štefana neudávajú, od koho Štefan korunu dostal. Ide o najstaršiu, tzv. *Väčšiu legendu*, ktorej vznik sa podľa najnovších výskumov kladie do rokov 1077 – 1083, teda predpokladá sa, že vznikla ešte pred svätorečením Štefana. Platí to čiastočne aj o tzv. *Menšej legende o živote sv. Štefana*, o ktorej sa predpokladá, že vznikla pred rokom 1108, ale v každom prípade po svätorečení Štefana. Pramene, ktoré sa zmieňujú o tom, že korunu prepožičal Štefanovi pápež *Silvester II.*, sú z neskoršieho obdobia (sú mladšie) a navyše je v nich viac chýb v historických údajoch, a preto vzbudzovali a vzbudzujú nedôveru. Ide o tzv. *Hartvikovu legendu o sv. Štefanovi*, ktorá vznikla pred koncom vlády uhorského kráľa Kolomana I. asi v rokoch 1112 – 1116, a tzv. *Uhorsko-poľskú kroniku*, ktorá vznikla začiatkom 13. storočia.

Pri posudzovaní otázky, kto teda prepožičal Štefanovi korunu, majú rozhodujúci a nespochybniteľný význam **3 pápežské listiny** z 11. storočia, ktoré sa zachovali vo vatikánskych archívoch. Stručne uvediem 2 listiny napísané pápežom Gregorom VII. Pápež Gregor VII. v roku 1074 (t. j. len 36 rokov po smrti Štefana) písal uhorskému kráľovi Gejzovi I. (panoval v rokoch 1074 – 1077) list, v ktorom mu zazlieva, že: „Tvoj príbuzný, kráľ Šalamún (predchádzajúci kráľ a neskôr protikráľ – pozn. aut.) od nemeckého kráľa a nie od rímskeho pápeža uzurpatívne (nedovolene) obdržal svoje panstvo“. Ďalej upozorňuje Gejzu, že: „uhorské kráľovstvo oprium (majetkom) je pri Svätej rímskej cirkvi.“ Z uvedeného i ďalších pápežských listín vyplýva, že po založení uhorského kráľovstva bolo Uhorsko vazalským štátom, teda „lénom“ Svätej stolice. To ale súčasne dokazuje, že Štefan korunu a kráľovskú dôstojnosť obdržal od pápeža. Nepriamo to potvrdzuje aj *Väčšia legenda o sv. Štefanovi*, keď udáva, že Štefanovo korunovanie sa stalo „benedictionis apostolicae literis allatis“, t. j. po donesení listiny o apoštolskom požehnaní, ktoré mohol dať len pápež (spolu s korunou).

Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že **Uhorsko malo kedysi od Apoštolskej stolice pochádzajúcu korunu**. Keďže koruna pochádzala od Svätej stolice a nosil ju prvý, neskôr svätorečený kráľ Štefan, táto skutočnosť do určitej miery vysvetľuje, prečo maďarská verejnosť časom Štefanovu korunu nazvala „svätou“.

Z historicko-právneho pohľadu problém, či Štefan obdržal korunu od Svätej stolice alebo od cisára, má význam pri odpovedi na otázku: prijatím koruny, ďalších kráľovských insignií a apoštolského požehnaní, **koho vazalom sa stal Štefan – pápeža, alebo cisára**. Z politického hľadiska pre Štefana (a tým aj pre Uhorsko) bolo výhodnejšie stať sa vazalom pápeža. Ešte nedávno medzi nemeckými a maďarskými historikmi „zúrili“ o tom štátoprávne diskusie. K zjednoteniu názorov došlo len pred niekoľkými desiatkami rokov. Zjednotený názor, stručne povedané, znie: **Štefan obdržal korunu od pápeža, so súhlasom (azda i na naliehanie) cisára**. Prijatím koruny od pápeža sa Štefan nestal vazalom cisára, ale vazalom pápeža, a **Uhorsko sa stalo lénom Svätej stolice**. Maďarskí historici sa snažia dokazovať, že Štefan sa prijatím koruny nedostal do vazalskej podriadenosti ani voči pápežovi, ani voči cisárovi.

Kde sa vzala terajšia uhorská koruna?

Druhou základnou otázkou je, či terajšia uhorská koruna, ktorú nazývajú „svätou“ a považujú ju za korunu sv. Štefana, je totožná s tou korunou, ktorú Štefan v roku 1000 obdržal od pápeža Silvestra II. Podľa maďarských historikov Bendu a Fügediho tradícia, že terajšia koruna (uložená v parlamente) je totožná s pô-